

Jiří Šitler: Mezi historií a diplomacií

Rozhovor s ředitelem Odboru států střední Evropy Ministerstva zahraničních věcí České republiky

Pane řediteli, jako diplomat jste působil v různých evropských zemích, ale například také ve vzdálené jihovýchodní Asii. Nyní jste ředitelem Odboru států střední Evropy Ministerstva zahraničních věcí. Jak v evropském a světovém kontextu vnímáte střední Evropu a co je podle vašeho názoru pro ni specifické?

Moje toulky po světě mě spíše přivedly k názoru, že lidé jsou si všude velmi podobní, a že regionální rozdíly v kultuře a mentalitě jsou často přeceňovány. Takže bych se přiklonil k těm, kdo vidí střední Evropu prostě tam, kde je doma jablečný štrúdl a kde vám ke kávě naservírují skleničku vody. Ale většina planety nás nevidí jako Středoevropany. Většina Asiatů, pokud Česko zná, jej považuje za zemi východoevropskou. Upřímně řečeno, vidí nás tak i většina Evropanů. Železná opona sice už fyzicky neexistuje, v myslích evropských občanů ale zůstává.

Někdy se říká, že evropská diplomacie je do značné míry „minulostní diplomacií“, že se musí zabývat četnými historickými záležitostmi, někdy dokonce tzv. nápravou starých křivd. Vy jste diplomat, ale zároveň také historik. Jak lze tyto dva obory skloubit?

To mluví ve prospěch evropské diplomacie, že se minulostí a alespoň částečnou nápravou minulých křivd zabývala. Jenom skrze německo-francouzské, a později i německo-polské či třeba i německo-české usmíření bylo možné dojít k integrované Evropě. Evropa se od jiných částí světa neliší tím, že by zde bylo historicky více konfliktů – liší se, ale právě aktivní snahou je překonat. Minulost je živá třeba i v jihovýchodní Asii, kde jsem po léta působil: Thajci stále hledí na Barmance jako na tradiční nepřátele, kteří jim v 18. století zničili hlavní město a uvedli thajský stát do několika desítek let trvajících chaosu. Kambodžané se na Thajce a na Vietnamce dívají jako na agresory, kteří je opakovaně připravovali o území a státnost. Japonci a Korejci nikdy nebyly schopni dojít ke stejnému porozumění, jako Němci a Francouzi. Pokud se Vaší otázky ke skloubení oborů jako je historie a diplomacie týče: nastupoval jsem do státní služby v době, kdy většina našich diplomatů zděděných z doby komunismu nabyla svého vzdělání v Moskvě. Žádnou vlastní diplomatickou školu a ani neideologizované katedry mezinárodních vztahů jsme neměli resp. ty teprve vznikaly. Takže kdokoli, kdo měl nějaké použitelné vzdělání, kdo hovořil cizími jazyky a kdo se nezkompromitoval s normalizačním režimem, byl vítán. Vzhledem k tomu, že mnoho let své kariéry jsem strávil právě řešením minulostních otázek, zvláště jednáním o odškodnění obětí nacismu, historické vzdělání mi v mé diplomatické práci rozhodně pomohlo.

Pod gesci Odboru států střední Evropy náleží hned několik „historických komisí“. Proč je Ministerstvo zahraničních věcí zřizuje a jaký je jejich smysl? Je možné v tomto kontextu specifikovat roli Česko-lichtenštejnské komise historiků?

Zřízení francouzsko-německé komise pro učebnice, francouzsko-německá výměna mládeže, odškodnění francouzských obětí nacismu a institucionalizovaný dialog byly úhelnými kameny francouzsko-německého smíření. Když jsme v 90. letech hledali cesty, jak docílit smíření česko- resp. československo-německého, sáhli jsme k tomuto osvědčenému modelu. Dnes máme nejen česko-

slovensko-německou komisi historiků, ale i Česko-německý fond budoucnosti (který m. podporuje i Česko-německé fórum mládeže a výměny mládeže vůbec), strategický dialog, českým obětem se dostalo alespoň částečného odškodnění: tento model tedy zafungoval. A podobně jsme na tom např. s Rakouskem. Ani v případě lichtenštejnském neexistuje tato komise izolovaně, její zřízení bylo součástí šířeji založeného pokusu o narovnání vzájemných vztahů. To se zatím – na rozdíl od jiných relací – nepodařilo, historická zátěž v našich vztazích zůstává. Komise však pracuje velmi dobře a její publikace snad postupně přispějí k tomu, abychom alespoň částečně pochopili naše odlišné pohledy na zejména novodobou historii.

Na rozdíl od některých jiných diplomatů, kteří vystudovali historii, vy jste i v průběhu své diplomatické dráhy aktivně psal odborné historické texty. Máte na to ještě čas? Který historický problém nebo otázka Vás nejvíce zajímá?

Času mnoho není, proto se vždy snažím své historické zájmy efektivně skloubit se svým momentálním působením v diplomacii – nejen psaním, ale i třeba pořádáním historických konferencí a připomínkových akcí. Když jsem velvyslancoval v Bangkoku, podílel jsem se na publikacích o historii česko-thajských či česko-kambodžských vztahů. Kambodžský král Sihamoni mi tehdy laskavě povolil i použití dokumentů z doby, kdy vyrůstal v Československu, které by jinak nebylo možné použít s ohledem na ochranu osobních údajů. Ve Švédsku jsme připravili sborník k československo-švédským vztahům za 2. světové války. A když jsem měl na starosti Německo, tak jsem publikoval články z dějin česko-německých vztahů. V Rumunsku jsme si připomněli Malou dohodu a vydali sborník k dějinám česko-rumunských vztahů. Rumunský král Michal mi udělil Kříž rumunského královského domu za připomínání role Rumunské královské armády při osvobození Československa. Rád spolupracuji s Historickým ústavem AV ČR, kde jsou odborníci na dějiny diplomacie, a s Ústavem mezinárodních vztahů. Ale baví mě i historie hodně dávná, studoval jsem kromě historie i indoeuropeistiku a klínopisnou chetitštinu.

Nakolik lze i Knížectví Lichtenštejnsko považovat za součást střední Evropy a nakolik za součást západní Evropy? Často se hovoří o jeho historickém rozkročení mezi Rakouskem a Švýcarskem. Jak hodně jsou pro českou diplomacii vztahy s Lichtenštejnskem důležité, popřípadě specifické?

Jak již jsem zmínil, Střední Evropa v dnešní době spíše žije v myslích vzdělavců, než v mysli běžného evropského občana – v té bohužel stále přežívá dědictví železné opony a rozdělení Evropy na Východ a Západ. Ale Střední Evropa žije i v diplomacii - konkrétně u nás na MZV Lichtenštejnsko do ní nepochybně patří. A koneckonců i ten štrůdl snad znají. Specifické jsou naše vztahy asi právě v tom, že jsme dlouho neměli žádné diplomatické vztahy, a že odlišný pohled na minulost stále ještě hraje určitou roli v našich bilaterálních vztazích – tak tomu už dávno není u žádné jiné země regionu.

Ptali se Tomáš Dvořák a Tomáš Knoz.